

Adam Skreczko

Teologia pastoralna w Polsce : rozwój i stan aktualny

Studia nad Rodziną 14/1-2 (26-27), 191-202

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

II. ARTYKUŁY UZUPEŁNIAJĄCE

Studia nad Rodziną
UKSW
2010 R. 14 nr 1-2 (26-27)

ks. Adam SKRECZKO

TEOLOGIA PASTORALNA W POLSCE. ROZWÓJ I STAN AKTUALNY

Teologia pastoralna jako nauka zajmująca się działalnością duszpasterską Kościoła formowała się powoli i krok po kroku szukała swojej tożsamości. Jako dyscyplina naukowa pojawiła się dopiero w czasach nowożytnych¹. Aktualny stan teologii pastoralnej w Polsce jest uwarunkowany z jednej strony rozwojem tej dyscypliny na Zachodzie, z drugiej zaś strony jest naturalnym efektem rodzimej refleksji pastoralnej minionych wieków². Niniejsze opracowanie jest próbą ukazania „kondycji” tej nauki w czasach współczesnych.

¹ Por. R. Kamiński, *Działalność zbawcza Kościoła w teorii i praktyce pastoralnej*, Lublin 2007, s. 19.

² W Polsce pewne zwiastuny długo rodzącej się teologii pastoralnej znajdujemy już w XIV i XV wieku, były to jednak przeważnie różnego rodzaju dyrektywy duszpasterskie skierowane do kapłanów, jako do pasterzy powierzonego im ludu. Pierwszym ośrodkiem nauki teologicznej w Polsce był Uniwersytet Krakowski. Wśród dzieł o tematyce teologicznej powstających w XV w. na tej uczelni znajdują się także te wyrażnie pastoralne.

Wpływ na kształtowanie się polskiej teologii pastoralnej w okresie zaborów miały dwa czynniki: stan tej dyscypliny na zachodzie Europy oraz sytuacja polityczna i społeczno-gospodarcza na ziemiach polskich. Reforma studiów teologicznych przeprowadzona w drugiej połowie XVIII wieku w monarchii austro-węgierskiej wywarła realny wpływ na ich kształt również na ziemiach polskich, zwłaszcza na uniwersytetach w Krakowie i we Lwowie.

Niestety, konsekwentnie realizowany projekt ówczesnych trzech władz zaborczych, aby zniszczyć język i kulturę polską, mocno ograniczał rozwój teologii pastoralnej w naszym kraju i blokował wykorzystanie osiągnięć naukowych w tej dziedzinie z Europy Zachodniej. W pierwszej połowie XX wieku pojawiają się konkretne dowody istnienia teologii pastoralnej w Polsce, rozumianej jako zbiór instrukcji i konkretnych wskazań w posłudze pastoralnej księży (por. W. Przygoda, *Teologia Pastoralna w Polsce*, w: *Teologia Pastoralna*, red. R. Kamiński, Lublin 2000, t. I, s. 100-102;

Kontekst kształtowania się teologii pastoralnej w Polsce

Aktualna sytuacja teologii pastoralnej jest owocem odnowionej wizji Kościoła, zapoczątkowanej w latach 50. XX wieku. Po drugiej wojnie światowej, w społeczeństwie polskim dokonały się zmiany w świadomości społecznej, kulturowej i religijnej wiernych. Zmiany te powodowały konieczność przemyślenia i wzmocnienia działalności duszpasterskiej Kościoła. Sytuacja ta wymagała coraz lepszego przygotowania duszpasterzy do realizacji zadań w nowych uwarunkowaniach. Dotychczasowe wykłady z teologii pastoralnej w polskich seminariach duchownych, powierzane były z reguły starszym, doświadczonym kapłanom, którzy starali się kandydatom do kapłaństwa dostarczyć praktycznych wskazań na temat sztuki pasterzowania, nie mogli sprostać temu wyzwaniu. Palącą potrzebą było kształcenie wykładowców teologii pastoralnej dla seminariów duchownych oraz pracowników powstających we wszystkich diecezjach referatów duszpasterstwa. Potrzebny był ośrodek kształcenia teologiczno-pastoralnego na wyższym poziomie. Na zlecenie Episkopatu Polski i na wniosek Wydziału Teologii KUL 16 maja 1958 roku erygowano Sekcję Teologii Pastoralnej³. Sekcję stanowiły trzy katedry: Katedra Teologii Pastoralnej Ogólnej, Katedra Socjologii Religii oraz Katedra Psychologii Duszpasterskiej.

Dynamiczny rozwój teologii pastoralnej w drugiej połowie XX wieku, to nade wszystko owoc II Soboru Watykańskiego, jego głębokiej eklezjologii, czyli między innymi odkrycia Kościoła jako wspólnoty Ludu Bożego. Refleksja soborowa nad tajemnicą Kościoła, zawarta w Konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium*, a następnie Konstytucji duszpasterskiej *Gaudium et spes*, stworzyła podstawy nowej koncepcji duszpasterstwa, implikując jednocześnie nowe rozumienie pojęcie „duszpasterstwo”, coraz częściej wyrażane poprzez łacińskie określenie *cura pastoralis* w miejsce *cura animarum*⁴. Mimo, że Polska jako kraj wówczas komunistyczny, pozostawała w pewnym sensie odizolowana od Europy Zachodniej i przez to także w dużej mierze od tego, co miało miejsce na II Soborze Watykańskim, impuls pastoralny płyną-

W. Piwowarski, *Formy duszpasterstwa parafialnego w Polsce odrodzonej (1918-1939)*, w: *Kościół w II Rzeczypospolitej*, red. Z. Zieliński, S. Wilk, Lublin 1980, s. 133-134).

³ Por. W. Piwowarski, *Zarys dziejów sekcji teologu pastoralnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1958-1968)*, RTK 1968, z. 3, s. 37n.

⁴ Por. A. Przybecki, *Pastoralna posługa Kościoła w Polsce na tle konstytucji *Gaudium et spes* Soboru Watykańskiego II*, TP 2003, t. 4, s. 251.

cy od Ojców Soboru powoli docierał także nad Wisłę⁵. Znanymi promotorami teologii pastoralnej na gruncie polskim byli między innymi ks. Franciszek Blachnicki (1921-1987)⁶ oraz ks. Franciszek Woronowski (1914-2002)⁷.

Jednocześnie, coraz bardziej uświadamiano sobie, że nie wystarczy przekazać alumnom w Seminariach Duchownych zbioru dobrych rad duszpasterskich, wynikających z doświadczeń starszych kapłanów. Konieczne było tworzenie ośrodków refleksji naukowej z dziedziny teologii pastoralnej, w których prowadzono by studia nad jej naturą i tożsamością. Miało to na celu formowanie przyszłych wykładowców oraz ekspertów teologii pastoralnej, którzy podjęliby pracę zarówno w seminariach duchownych, jak i w wydziałach duszpasterskich kurii diecezjalnych.

Rozwój ośrodków uniwersyteckich

Należy zauważyć, że ośrodkami, w których prowadzone są wykłady z teologii pastoralnej są przede wszystkim liczne seminaria diecezjalne i zakonne. Naukę tą uprawia się tam w ramach kursów instytucjonalnych.

Bardziej jednak interesują nas jednostki teologii pastoralnej znajdujące się na poszczególnych wydziałach teologicznych uniwersytetów w Polsce. Ich istnienie jest owocem wielkiej troski biskupów i pastoralistów, by ta dyscyplina teologiczna miała odpowiednią przestrzeń naukową i warunki rozwoju, a przez to, aby dobrze mogła służyć Kościołowi. Każdy ośrodek, oprócz tego, że kształci specjalistów teologii pastoralnej, również bada i opisuje zjawiska zachodzące w społeczeństwie polskim, traktując je jako nowe wyzwania duszpasterskie. Wielość poruszanych zagadnień, współpraca teologów z poszczególnymi sekcjami, zakładów czy katedr teologii pastoralnej dają całościowy obraz sytuacji, w której Kościół ma się urzeczywistniać. O prężnej działalności tych ośrodków świadczą także czasopisma, jakie wydają.

W Polsce aktualnie istnieją następujące ośrodki teologii pastoralnej⁸:

⁵ Por. P. Mazurkiewicz, *Recepcja Soboru*, w: *Kościół i religijność Polaków 1945-1999*, red. W. Zdaniec, T. Zembrzusi, Warszawa 2000, s. 22-31; R. Kamiński, *Działalność zbawcza Kościoła w teorii i praktyce pastoralnej*, dz. cyt., s. 55-59.

⁶ Zob. B. Biela, *Cura pastoralis w świetle eklezjologii pastoralnej* ks. Franciszka Blachnickiego, SP 2005, nr 1, s. 45-67.

⁷ Oto niektóre z jego opracowań: *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, Lublin 1972; *Zarys teologii pastoralnej*, t. 1-3, Warszawa 1984-1988; *Pastoralna teologia ogólna*, Lubaczów 1991.

⁸ Por. W. Przygoda, *Teologia Pastoralna w Polsce*, dz. cyt., s. 112-116.

Instytut Teologii Pastoralnej Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie. Instytut ten swymi korzeniami sięga czasów założenia Sekcji Teologii Pastoralnej tego Uniwersytetu, w 1958 roku. Dzisiaj jest on jednym z wielu innych Instytutów działających na Wydziale. Aktualnie ośrodek ten posiada wiele katedr, oferując tym samym szeroką gamę specjalizacji pastoralnej. Są to następujące Katedry: Teologii Pastoralnej Ogólnej, Teologii Pastoralnej Szczegółowej, Socjologii Religii, Katechetyki Integralnej, Katechetyki Psychologiczno-Pedagogicznej, Katechetyki Szczegółowej, Katechetyki Formalnej, Duszpasterstwa Rodzin, Homiletyki, Teologii Liturgii, Historii Liturgii, Teologii Charytatywnej, Współczesnych Form Przekazu Wiary⁹.

Sekcja Teologii Pastoralnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, w 1975 roku powstał Zakład Teologii Praktycznej, ukierunkowany na problematykę małżeństwa i rodziny. W 1980 roku został on przekształcony w Instytut Studiów nad Rodziną. W istniejącym od 1999 roku, w miejsce Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, Uniwersytecie im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego znajduje się Sekcja Teologii Pastoralnej, która funkcjonuje obok Sekcji: Katechetyki, Homiletyki, Liturgiki, Misjologii. Sekcja Teologii Pastoralnej posiada trzy katedry: Teologii Pastoralnej Fundamentalnej, Teologii Pastoralnej Szczegółowej i Organizacji Duszpasterstwa¹⁰. O powstanie tej Sekcji zabiegał ks. prof. Bronisław Mierzwiński, który jest także jej długoletnim kierownikiem¹¹.

Specjalizacja Teologii Praktycznej na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. W Krakowie badania teologiczno-pastoralne prowadzone były na Wydziale Teologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, a po usunięciu tego wydziału z Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1954 roku - na Papieskim Wydziale Teologicznym (w 1959 roku zatwierdzony przez Stolicę Apostolską, w 1974 roku otrzymał tytuł Wydziału Papieskiego), w Archidiecezjalnym Seminarium Duchownym i od 1981 roku na Papieskiej Akademii Teologicznej, gdzie do 1998 roku była tylko jedna Katedra Teologii Pastoralnej. Obecnie w tej uczelni istnieje 6 Katedr: Teologia Pastoralna Ogólna, Teologia Pastoralna

⁹ Por. tamże, s.113-115; por. K. Wojacek, Zarys działalności Instytutu Teologii Pastoralnej w pierwszym dwudziestopięcioleciu jego istnienia, RTK 1985, z. 6, s. 119.

¹⁰ http://www.teologia.uksw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=65&Itemid=75 (8 XII 2008).

¹¹ Por. B. Mierzwiński, Teologia pastoralna na ATK-UKSW, WSP 2009, s. 7-18.

Szczegółowa, Katechetyki, Socjologii Religii, Pedagogiki, Katolickiej Nauki Społecznej¹².

Instytut Teologii Praktycznej na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu. Teologia pastoralna była wykładana najpierw w Wyższym Seminarium Duchownym, a od 1968 roku także na Wydziale Teologicznym, który od 1974 roku nosi nazwę Papieskiego Fakultetu Teologicznego. Obecny Instytut posiada 5 Katedr: Teologii Praktycznej i Duszpasterstwa Rodzin, Katolickiej Nauki Społecznej i Socjologii Duszpasterstwa, Prawa Kanonicznego, Katechetyki i Pedagogiki oraz Katedrę Liturgiki, Homiletyki i Kultury Muzycznej Kościoła¹³.

Zakład Teologii Pastoralnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Wydział ten powstał w 1998 roku, a kontynuuje tradycje poprzedzającego go Papieskiego Wydziału Teologicznego, założonego w 1974 roku. Dysponuje aż 13 Zakładami różnych dyscyplin naukowych wśród nich jest Zakład Teologii Pastoralnej¹⁴.

Zakład Teologii Pastoralnej i Dziejów Duszpasterstwa na Wydziale Teologicznym Śląskiego Uniwersytetu w Katowicach. Wymienić należy także pozostałe sekcje, zajmujące się problematyką duszpasterstwa, są to Zakłady: Katechetyki, Pedagogiki Chrześcijańskiej i Katolickiej Nauki Społecznej oraz Liturgiki i Homiletyki¹⁵.

Katedra Teologii Pastoralnej i Duszpasterstwa Rodzin na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego. Obok tej Katedry istniejącej od 1994 roku, funkcjonują inne jednostki, mieszczące się także w obszarze szeroko rozumianej teologii pastoralnej, takie jak: Katedra Liturgiki i Hagiografii, Katedra Homiletyki i Środków Przekazu Wiary oraz Katedra Katechetyki, Pedagogiki i Psychologii Religii¹⁶.

Omawiana dyscyplina znalazła też swoje miejsce na *Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego*. Istnieje tam Katedra Teologii Pastoralnej i Liturgiki, a także nawiązująca do niej w naturalny sposób Katedra Katechetyki i Homiletyki¹⁷.

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie to również ośrodek uniwersytecki, który w ramach Wydziału Teologicznego umieścił studia z teologii

¹² <http://www.pat.krakow.pl/teologia.php?id=te01> (8 XII 2008).

¹³ Por. I. Dec, Nauki teologiczne we Wrocławiu w latach 1945-1995, w: Kościół katolicki na Dolnym Śląsku w powojennym 50-leciu, Wrocław 1997, s. 23.

¹⁴ <http://www.amu.edu.pl/index.php?linkid=377> (8 XII 2008)

¹⁵ www.wtl.us.edu.pl/e107_plugins/content/content.php?content.261 (8 XII 2008).

¹⁶ <http://www.wt.uni.opole.pl/> (8 XII 2008).

¹⁷ <http://www.us.szc.pl/wt/> (8 XII 2008)

pastoralnej. Działa tam Katedra Teologii Praktycznej i Ekumenizmu oraz spokrewniona z nią Katedra Katechetyki i Pedagogiki Religii¹⁸.

Działalność i osiągnięcia

Zadania, jakie stawiają sobie wyżej wymienione ośrodki teologii pastoralnej, koncentrują się na refleksji naukowej na temat przedmiotu i metody tej dziedziny oraz na badaniach istniejących form działalności duszpasterskiej Kościoła w Polsce. Analiza obecnych metod duszpasterstwa pozwala bowiem na projektowanie nowych, bardziej odpowiadających wyzwaniom czasu. Realizacji wyznaczonych sobie zadań i rozumieniu zjawisk zachodzących w społeczeństwie polskim służą badania socjologiczne, prowadzone przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego w Warszawie, kierowany przez profesora Witolda Zdaniewicza. Prowadzone tam prace badawcze są nieodzowną pomocą w postrzeganiu i rozumieniu zmian zachodzących w społeczeństwie polskim, a przez to ukierunkowywaniu działalności duszpasterskiej Kościoła¹⁹.

Rezultaty studiów i analiz duszpasterskich, dokonywanych w poszczególnych sektorach życia i działalności Kościoła, są publikowane w czasopismach, które każdy ośrodek teologii pastoralnej w Polsce wydaje. Istnieją następujące pisma: „Roczniki Teologiczne” (Lublin), „Warszawskie Studia Pastoralne” (Warszawa), „Studia Pastoralne” (Katowice), „Przegląd Teologiczny” (Wrocław), „Śląskie Studia Teologiczno-Historyczne” (Opole), „Teologia Praktyczna” (Poznań), „Analecta Cracoviensia” (Kraków), „Colloquia Theologica Ottomiana” (Szczecin), „Ateneum Kapłańskie” (Włocławek) i wiele innych. Na treść tych pism składają się opracowania dotyczące najbardziej aktualnych problemów zarówno Kościoła powszechnego, jak i Kościoła w Polsce. Proponują one głęboko przemyślane wskazania, dotyczące kierunku działań duszpasterskich.

Eksperti teologii pastoralnej w Polsce, ze szczególną uwagą analizują nauczanie Jana Pawła II, nie tylko jego encykliki, adhortacje i listy pasterskie, ale także słowa wypowiedziane podczas wielu pielgrzymek do Ojczyzny²⁰.

¹⁸ <http://www.uwmwt.o12.pl/index.php?cmd=display&gid=132> (8 XII 2008).

¹⁹ Na uwagę zasługują szczególnie 2 pozycje wydane przez Instytut: Kościół i religijność Polaków 1945-1999, Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, red. W. Zdaniewicz, Warszawa 2000 oraz S. H. Zaręba, W kierunku jakiej religijności? Studia nad katolicyzmem polskiej młodzieży, Warszawa 2008.

²⁰ Zob. SP 2006, nr 2. Cały numer tego Rocznika poświęcony jest wybranym zagadnieniom nauczania Jana Pawła II w Polsce. Ukazuje, jak bardzo Papież ubogacił myśl teologiczną i działalność duszpasterską w swojej Ojczyźnie.

Odnotować też należy bardzo pozytywny fakt, iż niektórzy pastorałiści polscy regularnie uczestniczą w pracach Komisji Duszpasterskiej Episkopatu Polski, wnosząc w ten sposób cenny wkład w projektowanie adekwatnego do istniejącej sytuacji duszpasterstwa Kościoła.

Pastorałiści polscy zajmują się koncepcją duszpasterstwa w naszym kraju i sposobami jej realizowania w przeszłości²¹. Przyczyniają się do opracowania wytycznych do pracy duszpasterskiej, zawartych zwłaszcza w Programach Duszpasterskich ostatnich pięćdziesięciu lat. Analizują także dorobek duszpasterski minionych lat. Wydobywają blaski i cienie podejmowanych działań duszpasterskich, jak na przykład Wielkiej Nowenny Tysiąclecia (1957-1966)²², kiedy to ze względu na ateistyczny system komunistyczny, panujący wówczas w Polsce, wierność narodu polskiego dla Ewangelii została wystawiona na próbę. Pastorałiści zajmują się też aktualnymi problemami duszpasterskimi²³.

Podkreślić należy fakt, iż dzięki aktywności naukowej Instytutów Teologii Pastoralnej każdego roku powiększa się liczba pracowników naukowych, którzy zdobywają stopień doktora, doktora habilitowanego oraz profesora w tej dziedzinie. Do tej grupy należy dodać także tych, którzy stopnie doktoranckie uzyskują na specjalistycznych studiach w Niemczech, we Włoszech czy we Francji. Ta różnorodność myślenia pastoralnego, którą przyswajają podczas studiów w poszczególnych krajach pozwala na konfrontację i wymianę osiągnięć na polu naukowym, co wzbogaca samą teologię pastoralną w Polsce i czyni ją wciąż otwartą na nowe wyzwania. Także w polskich ośrodkach teologii pastoralnej studiują studenci pochodzący z Europy Centralnej i Wschodniej, co pozwala na stworzenie dobrej współpracy międzynarodowej, owocującej organizowaniem sympozjów i konferencji naukowych, jak na przykład te realizowane przez Ukraiński Katolicki Uniwersytet we Lwowie²⁴.

²¹ Przykładowe opracowania: R. Bieleń, *Duszpasterstwo rodzin w współczesnej Polsce. Uwarunkowania – zadania – prognozy*, Lublin 2001; M. Olszewski, *Duszpasterstwo parafialne w świetle programów duszpasterskich Episkopatu Polski 1967-2000. Studium teologiczno-pastoralne*, Białystok 2005; R. Kamiński, *Działalność zbawcza Kościoła w teorii i praktyce*, dz. cyt.; J. Chrzanowski, *Człowiek pierwszą drogą Kościoła*, Warszawa 2008.

²² Zob. A. Skreczko, *Troska Kościoła katolickiego w Polsce o małżeństwo i rodzinę w okresie Wielkiej Nowenny Tysiąclecia (1957-1966). Studium teologiczno-pastoralne*, Białystok 2002.

²³ Np. B. Mierzwiński, *Kościół wobec problemu bezrobocia*, Żabki 2004.

²⁴ Por. V. Zhdan, *Współczesne ujęcia teologii pastoralnej*, Konferencja naukowa na Ukraińskim Katolickim Uniwersytecie we Lwowie (08.05.2003), RT 2004, t. 51, nr 6, s. 362-366.

Jeśli chodzi o wydania całościowych opracowań z omawianej dziedziny, to należy na pierwszym miejscu wymienić pracę zbiorową pod redakcją wybitnego teologa, ks. prof. Ryszarda Kamińskiego: „Teologia Pastoralna” (2000, t. I, oraz 2002, t. II). Znajdują się w niej opracowania znanych pastoralistów na temat historii, natury i metody teologii pastoralnej oraz form różnorodnej działalności Kościoła w Polsce. Mimo, że redaktor reprezentuje środowisko Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, to opracowania zawarte w tym podręczniku odzwierciedlają refleksję pastoralną w skali całego kraju. Dzieło to, pierwsze tego typu od ponad pięćdziesięciu lat, bez wątpienia wniosło cenny wkład w rozwój teologii pastoralnej w Polsce.

Drugim wartościowym osiągnięciem teologii pastoralnej w Polsce, jest „Leksykon Teologii Pastoralnej”, wydany w 2006 roku w Lublinie, redagowany przez pracowników naukowych Katedry Pastoralnej Szczegółowej KUL pod kierownictwem ks. pr. Ryszarda Kamińskiego, przy współpracy ponad stu pracowników z prawie wszystkich ośrodków teologicznych w Polsce. Wspomniany „Leksykon” jest pierwszą tego rodzaju publikacją w dziedzinie teologii pastoralnej w Polsce, porównywalną do znanych publikacji niemieckojęzycznych *Handbuch der Pastoraltheologie* i *Lexicon der Pastoral*, czy włoskojęzycznych *Enciclopedia di pastorale*.

Przedstawiona dotychczas sytuacja teologii pastoralnej pozwala stwierdzić, że nauka ta ma swoją silną pozycję w rzeczywistości kościelnej i cywilnej Polski. Dysponuje odpowiednimi strukturami, środkami, dużym potencjałem pracowników naukowych, czasopismami naukowymi. Nie brakuje jej także ważnej w tym kontekście tradycji, wynikającej z dynamiczności i siły oddziaływania Kościoła na życie narodu.

Analizując aktualną sytuację teologii pastoralnej w Polsce, warto przedstawić najnowszą inicjatywę teologów zajmujących się tą dyscypliną. Jest nią Polskie Stowarzyszenie Pastoralistów i Duszpasterzy im. Jana Pawła II powstałe w 2008 roku²⁵. Wielu członków Stowarzyszenia należało do funkcjonującej od ponad 20 lat Sekcji Pastoralistów, organizującej przez ten czas liczne sympozja i konferencje poświęcone zarówno teologii pastoralnej, jak i duszpasterstwu²⁶. Sekcja zakończyła swoje formalne istnienie z chwilą powstania Stowarzyszenia.

²⁵ Oficjalna strona internetowa Stowarzyszenia: <http://www.pspid.pl>, (19.01.2011).

²⁶ Przykładem mogą być sympozja organizowane przez Sekcję Teologii Pastoralnej: 24-25 kwietnia 2006 r. w Sieradzu: Dziedzictwo Jana Pawła II w aspekcie pastoralnym (por. WST 2006, nr 4) oraz dniach 23-24 kwietnia 2007 w Sieradzu: Duszpasterstwo indywidualne (por. WST 2007, nr 6).

Polskie Stowarzyszenie Pastoralistów i Duszpasterzy im. Jana Pawła II od 2010 r. funkcjonujące jako: Polskie Stowarzyszenie Pastoralistów realizuje swoje cele poprzez:

1) prowadzenie działalności naukowo-badawczej w zakresie teologii pastoralnej;

2) krzewienie wiedzy z zakresu teologii pastoralnej wśród duszpasterzy, osób konsekrowanych i wiernych świeckich;

3) rozpowszechnianie i popieranie inicjatyw wykorzystujących wiedzę z teologii pastoralnej w zastosowaniach praktycznych, czyli w określonych formach posługi duszpasterskiej;

4) propagowanie uniwersyteckich studiów specjalistycznych z zakresu teologii pastoralnej;

5) prowadzenie działalności szkoleniowej, organizowanie i prowadzenie sympozjów, uczestniczenie w zjazdach naukowych;

6) prowadzenie działalności wydawniczej, wydawanie własnego, specjalistycznego czasopisma i samodzielnych publikacji;

7) podejmowanie wszelkich działań zmierzających do podniesienia wiedzy z zakresu teologii pastoralnej u osób zaangażowanych w działalność Kościoła;

8) wykorzystywanie wiedzy z różnych dziedzin naukowych do rozeznawania i interpretowania sytuacji społeczno-kulturowej i religijnej, w której prowadzona jest działalność duszpasterska Kościoła;

9) współdziałanie z władzami wyższych uczelni oraz stowarzyszeniami i organizacjami naukowymi w celu prowadzenia dialogu i podejmowania wspólnych inicjatyw naukowych;

10) współpraca z instytucjami kościelnymi w celu przestrzegania przez duszpasterzy zasad i norm działalności duszpasterskiej Kościoła.

Stowarzyszenie nawiązało współpracę z Wydziałem Teologicznym UKSW w Warszawie, a jej pierwszym widzialnym efektem jest powstanie serii wydawniczej: „Biblioteka Teologii Pastoralnej”. W tej serii ukazały się już dwa dzieła: J. Chrzanowskiego, „Człowiek pierwszą drogą Kościoła. Studium teologiczno-pastoralne w świetle nauczania Jana Pawła II”²⁷ oraz S. Gasińskiego, „Pastoralne implikacje przepowiadania w twórczości ks. prof. Stanisława Grzybka. Studium homiletyczno-pastoralne”²⁸. Można zaobserwować także inne dokonania wspomnianego Stowarzyszenia, które są przedstawia-

²⁷ Warszawa 2008.

²⁸ Warszawa 2008.

ne systematycznie na łamach pisma „Warszawskie Studia Teologiczne”²⁹ oraz na stronie internetowej: www.pspid.pl. Aktualnym prezesem Zarządu Stowarzyszenia jest ks. prof. KUL dr hab. Wiesław Przygoda.

Polskie Stowarzyszenie Pastoralistów dysponuje dużym potencjałem naukowym i rodzi nadzieję na bardziej owocną współpracę z biskupami polskimi, jako pasterzami, którym powierzona została troska o Kościół Chrystusowy. Ta współpraca służy wytyczaniu kierunków i sposobów działalności duszpasterskiej w Kościele Polskim.

Tematyka badawcza pastoralistów

Pastoraliści polscy zabierają głos w kwestii dyskutowanej na szerszym forum, jakim jest klasyfikacja teologii pastoralnej jako dyscypliny teologicznej³⁰. Jednogłośnie mówią, że refleksja nad ewangelizacyjną działalnością Kościoła mieści się w obszarze nauki o Bogu, albowiem sam Kościół jest dziełem Boga, to Kościół ukazuje Boga i do Niego prowadzi ludzi. Z tego powodu dyscyplina ta ma wymiar teologiczny³¹.

Należy zauważyć, że istnieją rozbieżne opinie pastoralistów polskich w sprawie nazewnictwa „teologia pastoralna” czy „teologia praktyczna”. W Polsce na ogół stosuje się określenie „teologia pastoralna”. Nazwę „teologia praktyczna” preferuje ks. prof. Bronisław Mierziński, z UKSW w Warszawie³², a także Wydział Teologiczny Uniwersytetu w Poznaniu, który wydaje naukowe czasopismo właśnie pod tytułem „Teologia Praktyczna”. Różnica w nazewnictwie nie powoduje jednak niejasności co do przedmiotu materialnego tej dyscypliny – jest nim bowiem zawsze działalność Kościoła *ad intra* i *ad extra*. Chociaż słowo „pastoralna” w pewnym sensie sugeruje typ refleksji skoncentrowanej na roli pasterzy, to jednak dzisiaj nie ma już wątpliwości, że chodzi o działalność całego Kościoła jako wspólnoty, a nie tylko o biskupów i o księży. Słowo „praktyczna” zaś, nawiązujące do praktyki czy techniki, może istotnie w pewnym sensie rodzić obiekcje co do kwalifi-

²⁹ Strona internetowa pisma: http://www.stp.wt.uksw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=9&Itemid=28, (19.012011).

³⁰ Por. S. Lanza, *La teologia pastorale*, w: *La teologia del XX secolo. Un bilancio*. 3. Prospettive pratiche, red. G. Canobbio - P. Coda, Roma 2003, s. 393.

³¹ Por. R. Kamiński, *Wstęp*, w: *Teologia Pastoralna*, dz. cyt., s. 11.

³² Por. B. Mierziński, *Teologia Pastoralna czy Praktyczna – Spór o nazwę czy o koncepcję*, w: *Status Naukowy Teologii Pastoralnej. Materiały z Sympozjum Polskich Pastoralistów*, red. Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2003, s. 23.

kacji teologii pastoralnej jako rzeczywistej dyscypliny naukowej. Te obiekcje należy jednak zdecydowanie odrzucić, gdyż teologia praktyczna nie zajmuje się tylko metodami działalności Kościoła (wtedy byłaby pewnie w jakim sensie technologią), lecz także celem tej działalności, a jest nim zbawienie człowieka w Chrystusie (co bezsprzecznie kwalifikuje ją do nauki teologicznej). Ujednolicenie samego nazewnictwa teologii pastoralnej zapewne wymaga jeszcze, pogłębionej refleksji. Stan taki nie utrudnia jednak jej właściwego rozwoju, bo różnice w nazwie nie przekładają się na samą koncepcję teologii pastoralnej.

Innym ważnym zagadnieniem jest problem metody w teologii pastoralnej. W Polsce wyraża się ona w trzech elementach: widzieć – oceniać – działać, które z punktu widzenia tej dyscypliny można określić jako trzy etapy postępowania badawczego³³.

Komponentami, które są mało wyraźne w tradycyjnej metodzie są niewątpliwie proces projektowania i weryfikacji. Metoda ta, rozpowszechniona także w Europie, ma swoje ogromne zasługi. Jednak dla rozwoju tej dyscypliny w przestrzeni polskiej warto ją konfrontować z innymi współczesnymi przymiśleniami na ten temat. Jeden z ważniejszych europejskich ośrodków teologii pastoralnej, a mianowicie Instytut Teologii Pastoralnej *Redemptor Hominis* na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim w Rzymie, wskazuje na pewne braki i nieskuteczność tej tradycyjnej metody, proponuje także nowe rozwiązania. Profesor Sergio Lanza, wieloletni dziekan tego Instytutu, ekspert w dziedzinie teologii pastoralnej we Włoszech, promuje metodę, która zakłada trzy fazy procesu badawczego oraz trzy jednoczesne wymiary widzenia przedmiotu badawczego w każdej z tych faz³⁴. Te trzy fazy stanowią: 1 – analiza i ocena; 2 – decyzja i projektowanie; 3 – działanie i weryfikacja. Natomiast trzy wymiary konieczne w każdej fazie to: kairologiczny, kryteriologiczny i operatywny. Metoda ta wydaje się być bardzo podobna do stosowanej w Polsce, jednakże daje ona większą gwarancję odpowiedniej, teologiczno-pastoralnej lektury rzeczywistości; planowania i podejmowania skoordynowanych działań; wreszcie możliwość ich dobrej realizacji, a także i weryfikacji. W tym ujęciu zawsze nieodpowiednia będzie tzw. podwójna lektura rzeczywistości: najpierw socjologiczna, a później teologiczna. Prospektowa wiary (właś-

³³ Por. R. Kamiński, Wprowadzenie do teologii pastoralnej, w: *Teologia Pastoralna*, dz. cyt., s. 24-26. Także J. Mikołajec, *Metody Teologii Pastoralnej*, w: *Status Naukowy Teologii Pastoralnej. Materiały z Sympozjum Polskich Pastoralistów*, dz. cyt., s. 37-41; A. Zuberbier, *Materiały do teorii teologii praktycznej*, Warszawa 1974, s. 70-100.

³⁴ Zob. S. Lanza, *La teologia pastorale*, w: *La teologia del XX secolo. Un bilancio*. 3. *Prospettive pratiche*, dz. cyt., s. 462-466.

ciwe kryteria) i *kairos* powinny być obecne od początku do końca procesu badawczego.

Nie sposób podać wszystkich istotnych kwestii poruszanych przez polskich pastoralistów, bo jest ich wiele. Należy zauważyć, że wciąż za mało jest opracowań całościowo ukazujących stan teologii pastoralnej w Polsce³⁵.

Podsumowując należy stwierdzić, że jej stan w Polsce jest dobry i zapowiada dalszy rozwój. Liczne ośrodki uniwersyteckie istniejące w Polsce nie izolują się od siebie i zacieśniają współpracę. Ich współpraca przynosi owoc w postaci ciągłych naukowych poszukiwań i badań, licznych dzieł i czasopism, konferencji i sympozjów. Wciąż też rośnie ilość dobrze wykształconych pastoralistów polskich, którzy żywo zainteresowani aktualną rzeczywistością Kościoła, prowadzą refleksję nad jakością jego urzeczywistniania się oraz nakreślają kierunki, w których mają podążać jego działania duszpasterskie. Włączają się oni ponadto w rozwój teologii pastoralnej, jako dyscypliny naukowej.

Fr Adam Skreczko: Pastoral theology in Poland. Growth and the current state

The writer emphasizes the fact that the current state of pastoral theology in Poland is good and expects its further development. Numerous university centers functioning in Poland do not act in isolation and increase in the form of continuous scientific research and exploration, countless literary works and periodicals, conferences and symposia. Besides, the number of well-educated Polish pastoralists who are passionately interested in the current affairs of the Church is growing all the time. These encourage reflection on the quality of her being realized and determine directions to be followed in her pastoral activity. Moreover, they join in the development of pastoral theology as a scientific discipline.

³⁵ Jedną z najnowszych prób jest opracowanie: J. Grzegorzcyk, Aktualna sytuacja teologii pastoralnej w Polsce. Wybrane aspekty, RTK 2008, nr 7, s. 222-233.